

วิชาศึกษาทั่วไปเพื่อสร้างคนเก่งและคนดีออกสู่สังคมไทย

General Education to Create Talented and Good People in Thai Society

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิตติภูมิ มีประดิษฐ์

สำนักวิชาศึกษาทั่วไป

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

kittipoom.me@spu.ac.th

บทคัดย่อ

วิชาศึกษาทั่วไปคือหมวดวิชาที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ให้พร้อมสำหรับโลกในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เป็นบุคคลผู้ใฝ่รู้และมีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อย่างครบถ้วน เป็นผู้ตระหนักรู้ถึงการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา เป็นผู้ที่สามารถสร้างโอกาสและคุณค่าให้ตนเองและสังคม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและของโลก เป็นบุคคลที่ดำรงตนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรมและยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง รู้คุณค่าและรักษาชาติกำเนิด ร่วมมือรวมพลัง เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสถาบันอุดมศึกษาต้องนำวิชาศึกษาทั่วไปมาสร้างผลลัพธ์ในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความเก่งและความดีไปพร้อมๆกัน สามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อเชื่อมโยงกับชีวิตและวิถีความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบันและอนาคตโดย (1) คนเก่งต้องมีความรอบรู้อย่างกว้างขวางมีโลกทัศน์กว้างไกลเข้าใจและเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สังคม ศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ (2) คนเก่งต้องมีทักษะแสวงหาความรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (3) คนเก่งต้องมีทักษะการคิดแบบองค์รวม (4) คนเก่งต้องมีความฉลาดรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล (5) คนเก่งต้องใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (6) คนดีต้องมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งการนำหลักการของเศรษฐกิจหมุนเวียนมาร่วมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน (7) คนดีต้องมีความตระหนักและสำนึกในความเป็นไทย และ(8) คนดีต้องมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก ซึ่งทั้ง 8 ข้อดังกล่าวเสมือนเป็นตัวชี้วัดให้สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของวิชาศึกษาทั่วไปให้สนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและต้องจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่ทันสมัยเพื่อให้การผลิตคนเก่งและคนดีบรรลุผลตรงตามเจตนารมณ์และความต้องการของสังคมไทย สร้างบูรณาการในการบ่มเพาะให้เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 บัณฑิตสถานประกอบการเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมสืบไป

คำสำคัญ: (1) วิชาศึกษาทั่วไป (2) มนุษย์ที่สมบูรณ์ (3) พลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม

ABSTRACT

General education subjects are subjects that enrich humanity to be ready for the world today and in the future. To be an aspiring person with the skills needed for the 21st century in its entirety. To be aware of the integration of various sciences in developing or solving problems. To be a person who can create opportunities and values for themselves and society. Stay abreast of changes in society and the world to be a person who maintains himself as a active citizen. To be ethical and stick to what's right. Know the value and conservation of the nation of origin. Join forces to create and develop a sustainable society. To be a valued citizen of society. From this definition, it can be seen that higher education institutions must use general education subjects to create learning outcomes for learners to excel and be good at the same time. Knowledge can be integrated to connect with life and changing trajectory in today's and future worlds by (1) A talented person must be widely well-versed, have a broad worldview, understand and value himself. Others, society, arts, culture and nature. (2) A talented person must have the skills to seek knowledge throughout life for continuous self-improvement. (3) Talented people must have holistic thinking skills. (4) Talented people must be intelligent, knowledgeable in information technology and digital. (5) Talented people must use language to communicate effectively. (6) Good people must have moral and ethical principles to live on the basis of the philosophy of sufficiency economy, including the principles of circular economy to contribute to sustainable development. (7) Good people must have awareness and awareness of Thainess. (8) Good people must have volunteerism and public consciousness to be valued citizens of Thai society and global society. All of 8 as indicators for Thai society to realize the importance and need to adapt the role of general education subjects to meet the needs of all stakeholders and to provide teaching and learning in a modern way in order to produce talented and good people to meet the intentions and needs of Thai society in the 21 century for the prosperity of society.

KEYWORDS : (1) General Education Courses (2) Complete Human Beings (3) Valued Citizens of Society

1. บทนำ

รายวิชาศึกษาทั่วไปได้รับการออกแบบให้มีความยืดหยุ่นทั้งเนื้อหาและวิธีการเพื่อให้สถาบันการศึกษาที่เปิดการเรียนการสอนได้พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและการประเมินผลให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของแต่ละสถาบัน ซึ่งจะเป็นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานและยังช่วยเติมเต็มศักยภาพของผู้เรียนให้มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลสามารถเผชิญปัญหาแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมโดยใช้ภูมิปัญญา ดังนั้น รายวิชาศึกษาทั่วไปจึงเปรียบเสมือนเบ้าหลอมอัตลักษณ์ของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนจึงไม่มุ่งให้มีความรู้เชี่ยวชาญในวิชาเอกเฉพาะ หากแต่ต้องเติมเต็มทักษะชีวิตให้เกิดแก่ผู้เรียนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการครองตน ครองคน ครองงานและครองสังคม บนพื้นฐานของความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกอย่างมีคุณภาพ (Laird et.al., 2009) สังคมไทยต้องการพลเมืองที่เป็นทั้งคนเก่งและคนดีมาช่วยชี้นำในการพัฒนาและแก้ปัญหาต่างๆที่กำลังเกิดขึ้น วิธีการหรือกระบวนการในการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้พร้อมทั้งความเก่ง ความดี มีสุขภาพจะต้องอาศัยการบ่มเพาะตั้งแต่ปฐมวัยประสานกันไปกับสภาพแวดล้อมทั้งจากครอบครัวและประเทศชาติ บางครั้งการสร้าง “คนดี” เราก่อนหน้านี้ให้กับศาสนา ส่วนการสร้าง “คนเก่ง” เราให้

เป็นหน้าที่ของระบบการศึกษาชาติ ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้เกิดจาก “การคิดแบบแยกส่วน” และหลงลืมละเลยคำว่า “บูรณาการ” อย่างน่าเสียดาย เหตุที่เป็นแบบนี้เพราะสังคมไทยมักกำหนดกรอบให้ความเก่งและความดีเป็นคุณสมบัติที่ต้องใช้กระบวนการบ่มเพาะที่แตกต่างกัน และมักมีความเชื่อผิดๆที่ว่า “คนยิ่งเก่งยิ่งโกง” หรือถ้าโกงแล้วจับไม่ได้ไล่ไม่ทันมักจะถูกเรียก “ฉลาดแกมโกง” เป็นต้น ในกรณีดังกล่าวเพียงทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมสร้าง “บูรณาการในการบ่มเพาะ” ให้เกิดขึ้นได้จริง หรือสร้างความเก่งและความดีให้เดินทางไปพร้อมๆ กัน ความสำเร็จก็คงปรากฏผลในเร็ววัน ย้อนกลับมามองที่การศึกษาชาติโดยเฉพาะช่วงรอยต่อก่อนส่งคนเก่ง และคนดี เข้าสู่สถานประกอบการเราคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องยกให้เป็นหน้าที่หลักของ “สถาบันอุดมศึกษา” ที่จะต้องใช้ทุกกระบวนการ ทั้งบ่มเพาะ ทั้งหล่อหลอม ทั้งการสร้างบทบาทสมมติ และอื่นๆอีกมากมาย เพื่อให้เกิดทั้งคนเก่ง และคนดีออกมาโดดเด่นและเป็นจักรกลสำคัญเพื่อการขับเคลื่อนประเทศไทยให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติอารยประเทศได้อย่างสมภาคภูมิ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้ต้องการแสดงถึงวิธีการที่ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) กับวิชาศึกษาทั่วไปสามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อเชื่อมโยงกับชีวิตและวิถีความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้ผู้เรียนเป็นได้ทั้งคนเก่งและคนดีสมดังเจตนารมณ์ของการศึกษาที่เน้นการเตรียมความพร้อมเพื่อบ่มเพาะให้ผู้เรียนมีจิตวิญญาณของการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นสิ่งท้าทายและเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาต้องตั้งใจท้อแท้ในประเด็นนี้ให้ออกและกำหนดได้ว่าการสร้างคนเก่งและคนดีมีตัวชี้วัดอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างผ่านรายวิชาศึกษาทั่วไปซึ่งนักศึกษาทุกคนต้องผ่านการศึกษาไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต และมีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นพลเมืองที่คุณค่าของสังคม

2. วิชาศึกษาทั่วไปต้องสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม

มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่น่าสนใจ อาทิ ปัทมาสน์ บุญทรง (2555) ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปของหลักสูตรปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตามความคิดเห็นของนักศึกษาพบว่านักศึกษามีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปของหลักสูตรปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยรวมและในแต่ละด้านว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากอย่างไรก็ตามนักศึกษาที่ศึกษาในสาขาวิชาที่ต่างกันมีความคิดเห็นในแต่ละด้านแตกต่างกัน และนักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่างกันมีความคิดเห็นในแต่ละด้านไม่เท่ากัน

นันทน์ธร บรรจบปรุ (2561) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 และศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรจากความคิดเห็นของนิสิตชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2559 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์พบว่านิสิตที่เรียนหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ในรายวิชาศิลปะและความคิดสร้างสรรค์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนหลักสูตรดังกล่าวสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป กระบวนการเรียนการสอน ผู้เรียน และรายวิชาที่เรียนมีความสำคัญต่อการบรรลุผลของผลลัพธ์การเรียนรู้ในการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมอย่างยิ่ง ความยากในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนเก่ง และ คนดี คือผู้สอนต้องเผชิญต่อวิถีคิดของสังคมและแนวคิดของนิสิตนักศึกษาซึ่งมักเห็นว่าศาสตร์และศิลป์ในการสร้างคนดีมีความสำคัญน้อยกว่าการสร้างทักษะอาชีพและมักจะโยงบริบทของความเก่งอิงอยู่กับความเป็นมืออาชีพและมองว่าความดีอิงอยู่กับโลกทัศน์ทางสังคมวัฒนธรรม ในขณะที่ระบบการศึกษาปัจจุบันจะต้องเตรียมมนุษย์ให้มีความรู้ที่มีความทันสมัย มี

ลักษณะบูรณาการอย่างสูง ความรู้และทักษะปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถทำงานกับผู้คนในหลากหลายวัฒนธรรมได้ จึงต้องมีกลุ่มวิชาหนึ่งที่จะช่วยสร้างคนเก่งและคนดีหรือสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ซึ่งกลุ่มวิชานี้ก็คือ “วิชาศึกษาทั่วไป (General Education)”

การจัดการศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปซึ่งเป็นหมวดวิชาหนึ่งที่ได้รับบรรจุนิยามไว้ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยมีปรัชญาเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข (Glynn et.al., 2005; O'Banion, 2016) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้อย่างกว้างขวาง มีทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นปรับเปลี่ยนความคิดและโลกทัศน์ให้มีลักษณะองค์รวม (ประสาท เนืองเฉลิม, 2563) สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยจะให้ความหมายของวิชาศึกษาทั่วไป คือ หมวดวิชาที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ให้พร้อมสำหรับโลกในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เป็นบุคคลผู้ใฝ่รู้และมีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อย่างครบถ้วน เป็นผู้ตระหนักรู้ถึงการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา เป็นผู้ที่สามารถสร้างโอกาสและคุณค่าให้ตนเองและสังคม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและของโลก เป็นบุคคลที่ดำรงตนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรมและยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง รู้คุณค่าและรักษาชาติกำเนิด ร่วมมือร่วมพลัง เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม (เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ.2565) (รูปที่ 1)

รูปที่ 1 อินโฟกราฟิกความหมายของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ.2565 (ออกแบบโดย ผศ.กิตติภูมิ มีประดิษฐ์)

ซึ่งการทำให้การจัดการศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับปริญญาตรีมีความชัดเจนตามความมุ่งหมายโดยผู้เรียนสามารถบูรณาการองค์ความรู้ให้เชื่อมโยงกับชีวิตและวิถีการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันและในอนาคต เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อบ่มเพาะให้นิสิตนักศึกษาที่มีจิตวิญญาณของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) มีการปรับเปลี่ยนตนเองและมีชีวิตอย่างมีความสุขท่ามกลางสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ขณะเดียวกันในอดีตสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้มอบหมายให้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย ซึ่งมีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีในฐานะประธาน เครือข่ายฯ ทำการวิจัยเพื่อจัดทำกรอบแนวคิดหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่สอดคล้องกับตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และผลการวิจัยมีข้อเสนอว่าสถาบันอุดมศึกษาจะต้องจัดองค์ประกอบของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปให้

ครอบคลุมผลการเรียนรู้ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป 8 ด้าน ทั้งนี้สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งจึงมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างและบ่มเพาะตามงานวิจัยดังกล่าวซึ่งแบ่งเป็นคุณลักษณะโดยสรุปคือ (1) Ethic: การเป็นคนดีมีคุณธรรม (2) Thainess: มีความเป็นไทย (3) Globalization: มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล (4) Lifelong learning: มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (5) Holistic thinking: มีความคิดแบบองค์รวม (6) Public mind: มีจิตอาสา จิตสาธารณะ (7) Digital literacy: มีการฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล และ (8) Communication : มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 อินโฟกราฟฟิกแสดงวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ออกแบบโดย ผศ.กิตติภูมิ มีประดิษฐ์)

เนื่องจากโลกเกิดกระแส “การไม่หยุดนิ่งของการพัฒนา (Disruption)” ที่รวดเร็วและรุนแรงมากทำให้คนในศตวรรษที่ 21 ได้รับผลกระทบและเป็นสิ่งจำเป็นที่สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับศักยภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการซึ่งรอการส่งมอบคนเก่งและคนดีที่มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงที่ ตรงตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ที่กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมียุทธศาสตร์หนึ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถาบันการศึกษา คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน เพื่อพัฒนาคนและสังคมไทยให้เป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของประเทศ มีความพร้อมทางกาย ใจ สติปัญญา มีความเป็นสากล มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีระเบียบวินัย เคารพ กฎหมาย มีคุณธรรม จริยธรรม รู้คุณค่าความเป็นไทย มีครอบครัวที่มั่นคง ทำให้สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาระบบการศึกษา การบริหารจัดการ และวิธีการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องเชื่อมโยงกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันและอนาคต ให้ครอบคลุมในทุกมิติรวมถึงต้องบรรลุ ตามหลักการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals) และ ต้องเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 อีกด้วย นอกจากนั้นหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของรายวิชาศึกษาทั่วไปคือต้องบูรณาการรายวิชาให้เข้ากับอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษาตรงตามผลลัพธ์การเรียนรู้และนิยามความหมายของหมวดวิชาศึกษาทั่วไปทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน

การจัดการศึกษาในแต่ละหลักสูตร จึงต้องกำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ (Learning Outcomes) และการจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ให้สอดคล้องตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ อย่างน้อย 5 ด้านข้างต้น ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนาปรับปรุงแนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไปให้เป็นไปตามแนวนโยบายดังกล่าวด้วย เพื่อการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตระดับปริญญาตรีให้เกิดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (คณะกรรมการบริหารเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย, 2557)

3. การสร้างคนเก่ง และ คนดีในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างคนเก่ง และ คนดีในศตวรรษที่ 21 นั้นต้องกำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ (Learning Outcomes) และการจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 โดยการจัดการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นให้ครอบคลุมใน 8 ประเด็นย่อย ซึ่งผู้เขียนได้ทำการปรับปรุงและประยุกต์แนวคิดใหม่ของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (กิตติภูมิ มีประดิษฐ์, 2562) เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารและผู้สอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (รูปที่ 3) ดังนี้

(1) คนเก่งต้องมีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์กว้างไกล เข้าใจและเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สังคม ศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ

เราต้องสร้างคนที่มีความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) มีความมุ่งมั่นพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Persistent /Grit) สามารถปรับตัวได้ดี (Adaptability) สามารถแก้ปัญหา (Problem Solving) ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ มีวิสัยทัศน์เคารพและเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิต มีกรอบแนวคิดที่มีสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐาน เทคโนโลยีประมวลผลใหม่ เทคโนโลยีปัญญาธิรูกรรแบบกระจายและบล็อกเชน อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง จริยธรรมเชิงข้อมูลที่สำคัญ ปัญญาประดิษฐ์และวิทยาการหุ่นยนต์ วัสดุล้ำสมัย การพิมพ์หลายมิติ ข้อดีและข้อเสียของโดรน เทคโนโลยีชีวภาพ ประสาทเทคโนโลยี ความจริงเสมือนและความจริงเสริม การดักจับกักเก็บ และจัดส่งพลังงาน เทคโนโลยีอวกาศ

(2) คนเก่งต้องมีทักษะแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

เราต้องสร้างคนที่สามารถประเมินตนเองและกำหนดเป้าหมายที่ต้องการพัฒนาซึ่งอาจเป็นการเรียนเพื่อรู้ เรียนเพื่อทำได้ เรียนเพื่ออยู่ร่วมกับบุคคลอื่น และเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองทั้งร่างกาย จิตใจ ความเฉลียวฉลาด ความอ่อนไหว ความมีสุนทรียะ และมีทิศทางจิตวิญญาณส่วนความสามารถที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายคือทักษะการวางแผนและดำเนินการแสวงหาข้อมูลความรู้จากแหล่งและวิธีการที่หลากหลายทั้งในและนอกระบบสถาบันการศึกษา

การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเองจะต้องกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ซึ่งเป็นการคิดและตัดสินใจเพื่อตอบตนเองว่าตนเองต้องการเรียนรู้อะไรและมีเป้าหมายของการเรียนรู้ไปเพื่ออะไร ต้องวางแผนการเรียนรู้ เมื่อกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้แล้ว ต้องวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองเช่นการเลือกวิธีการเรียนรู้ การเลือกแหล่งเรียนรู้ มีการดำเนินการตามแผนที่กำหนด ในการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งหมดจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากไม่ดำเนินการตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนดและมีการประเมินเพื่อสะท้อนปรับปรุงการเรียนรู้ด้วยตนเองหากต้องการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องก็ควรที่จะประเมินเพื่อสะท้อนปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเองเพื่อพิจารณาว่าอะไรคือสิ่งที่ได้เรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนดหรืออะไรคือสิ่งที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายหากจะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดแล้วควรทำอย่างไร

3. คนเก่งต้องมีทักษะการคิดแบบองค์รวม

เราต้องสร้างคนให้มีความคิดแบบองค์รวม จะต้องสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Reasoning) การคิดเชิงระบบ (Systematic Thinking) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) มีการทำงานอย่างสร้างสรรค์กับผู้อื่น (Work Creativity with Others) การไม่ติดกรอบและกล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ (Openness and Courage to Explore) เกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ หรือสร้างนวัตกรรม (Creative Production & Innovation) มีการริเริ่มสิ่งใหม่ (Initiative) เกิดไอเดียใหม่ๆ (Idea Generation) และนำไอเดียมาออกแบบใหม่หรือต่อยอด (Idea Design and Retreatment) พื้นฐานกระบวนการคิดด้านการออกแบบและโครงสร้าง การออกแบบ ความคิดเพื่อการสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ ฝึกการทำงานร่วมกันเพื่อการเป็นนักสร้างสรรค์ ทดลองใช้ ความคิดสร้างสรรค์ทำความเข้าใจมนุษย์และบริบทต่างๆ การวิเคราะห์สรุปประเด็นเพื่อหาโอกาสในการพัฒนา และสร้างความคิด การทำต้นแบบและผลิตผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้น การทดสอบผลเพื่อนำไปสู่การต่อยอดในอนาคตสามารถใช้ทักษะการคิดพัฒนาให้เกิดเป็นปัญหาผลของการคิดคือ การเปลี่ยนแปลงตนเอง

4. คนเก่งต้องมีความฉลาดรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล

เราต้องสร้างคนที่มีลักษณะนิสัยความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) จนถึงการลงมือสืบค้นจากสารสนเทศ (Information Discovery) สามารถตีความและวิเคราะห์ข้อมูล (Interpretation & Analysis) นำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้มาสังเคราะห์และประมวลข้อโต้แย้ง (Constructing Arguments) ได้ มีลักษณะนิสัยที่ยืดหยุ่น (Flexibility) มีทักษะความร่วมมือ (Collaboration) โดยเฉพาะความร่วมมือผ่านทางดิจิทัล (Collaborate Using Digital Media) สามารถใช้ดิจิทัลเพิ่มคุณค่าของชีวิตในศตวรรษที่ 21 ดิจิทัลเพื่อความมั่นคงปลอดภัย การบริหารจัดการไฟล์ข้อมูล การสร้างแบบสอบถาม การระดมความคิดเห็น การสร้างความสุขและสนุกกับสื่อดิจิทัล ประโยชน์ของความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality หรือ AR) และคุณค่าในชีวิตประจำวัน การนำเสนองานโดยใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ การแสดงผลงานดิจิทัลเชิงสร้างสรรค์

มีความรู้พื้นฐานระบบปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligent: AI) เทคโนโลยีอัจฉริยะ สมอกลแบบแยกส่วน ระบบประมวลผล การวิเคราะห์ข้อมูล ระบบฐานข้อมูลแบบคลาวด์ ระบบการสื่อสารข้อมูล ระบบการตัดสินใจ กระบวนการ วิธีการและการประยุกต์ใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นฐาน กรณีศึกษาการสร้างชีวิตที่เป็นสุขและสนุกจากแพลตฟอร์มปัญญาประดิษฐ์

5. คนเก่งต้องใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

เราต้องสร้างคนที่สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยในส่วนของสื่อสาร (Communication) เริ่มจากการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Listening) ฝึกการสื่อสารโดยใช้สื่อดิจิทัล (Communicate Using Digital Media) สามารถสื่อสารได้แม้สิ่งแวดล้อมจะแตกต่างหลากหลาย (Communicating in Diverse Environments) ฝึกการสนทนาและอภิปราย (Engaging in Conversation & Discussion) รวมถึงการนำเสนอ (Delivering Oral Presentation) อย่างมีบุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้จะเสริมสร้างให้เป็นที่ต้องการของสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างสมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21

6. คนดีต้องมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งการนำหลักการของเศรษฐกิจหมุนเวียนมาร่วมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายของ SDG (Sustainable Development Goals)

เราต้องสร้างคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต ที่สามารถนำแนวปฏิบัติที่ชัดเจนของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) มาใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

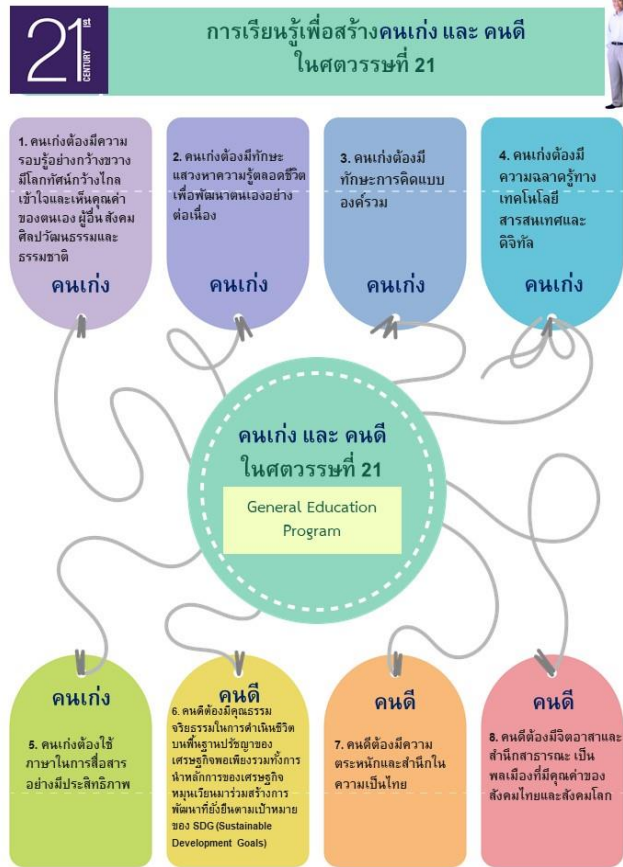
ความฉลาดรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) สามารถประยุกต์ใช้หลักการของเศรษฐกิจหมุนเวียน(Circular Economy)ทั้งในเรื่องของการเลือกใช้ชีวิตที่ดีที่มีประโยชน์ไม่เกิดโทษต่อสิ่งแวดล้อม การเลือกใช้พลังงานที่สามารถหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ มีความตระหนักในเรื่องการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมอย่างยั่งยืน การไม่ทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ใช้ตัวบ่งชี้ทางจิตใจมาร่วมสร้างและวัดการทำงาน สิ่งที่สำคัญสำหรับเศรษฐกิจหมุนเวียนอีกอย่างก็คือการปรับเปลี่ยนระบบการทำงานต่างๆให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน(Sustainable development) ก็จะเกิดขึ้น

7. คนดีต้องมีความตระหนักและสำนึกในความเป็นไทย

การสร้างคนดีต้องคำนึงถึงคุณค่าและการธำรงเอกลักษณ์ที่ดีงามของไทย โดยเฉพาะในเรื่องบุคลิกภาพ การใช้ภาษา การแต่งกาย กิริยามารยาทอันดีงาม รวมทั้งคุณธรรม ความกตัญญูกตเวทิตะ มีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำนวัตกรรมต่าง ๆ มาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาของสังคมไทยได้ที่สำคัญที่สุดต้องรู้คุณค่าและรักษาชาติกำเนิด

8. คนดีต้องมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก

เราต้องสร้างคนที่มีความฉลาดรู้ทางวัฒนธรรมและความเป็นพลเมือง (Cultural and Civic Literacy) เพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการรับรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Awareness) สร้างทั้งความรับผิดชอบและผลงาน (Responsibility and Productivity) เกิดสำนึกรับผิดชอบและการสะท้อนป้อนกลับที่เป็นประโยชน์ (Responsiveness and Constructive Feedback) การเป็นพลเมืองที่ดีต้องสามารถออกแบบชีวิตและออกแบบงานที่คาดหวัง การเสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีและการหลุดออกจากกับดักความคิด มีภูมิคุ้มกันเมื่อพบความล้มเหลวของชีวิต ส่วนการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก คือ การที่บุคคลสามารถเป็นที่พึ่งของตนเองและของสังคมไทยและสังคมโลกได้ ใฝ่รู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เข้าใจและยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และวิทยาการต่าง ๆ พร้อมปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมตามสถานภาพและบทบาททางสังคม ณ เวลานั้นด้วยความกล้าหาญ บนพื้นฐานคุณธรรม ความรับผิดชอบ รวมทั้งเข้าใจยอมรับ และตระหนักในคุณค่าและความเท่าเทียมในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และวัฒนธรรมที่แตกต่าง พร้อมปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ ยุติธรรม และเสมอภาค

รูปที่ 3 อินโฟกราฟฟิควิธีการเรียนรู้เพื่อสร้างคนเก่ง และ คนดีในศตวรรษที่ 21 (ออกแบบโดย ผศ.กิตติภูมิ มีประดิษฐ์)

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วิถีทางหรือกระบวนการในการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้พร้อมทั้งความเก่ง ความดี มีสุขภาวะต้องอาศัยการบ่มเพาะตั้งแต่ปฐมวัยประสานกันไปกับสภาพแวดล้อมทั้งจากครอบครัวและประชาชาติ สถาบันการศึกษาจะต้องใช้ทุกกระบวนการ ทั้งบ่มเพาะ ทั้งหล่อหลอม ทั้งการสร้างบทบาทสมมติ และอื่นๆอีกมากมาย เพื่อให้เกิดทั้งคนเก่ง และ คนดี ออกมาโลดแล่นและเป็นจักรกลสำคัญเพื่อการขับเคลื่อนประเทศไทย ระบบการศึกษาปัจจุบันจะต้องเตรียมมนุษย์ที่มีความรู้ที่มีความทันสมัย มีลักษณะบูรณาการอย่างสูง ความรู้และทักษะปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถทำงานกับผู้คนในหลากหลายวัฒนธรรมได้จึงต้องมีกลุ่มวิชาหนึ่งที่จะช่วยสร้างคนเก่งและคนดี หรือสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งกลุ่มวิชานี้ก็คือ วิชาศึกษาทั่วไป

วิชาศึกษาทั่วไปคือหมวดวิชาที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ให้พร้อมสำหรับโลกในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เป็นบุคคลผู้ใฝ่รู้และมีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อย่างครบถ้วน เป็นผู้ตระหนักรู้ถึงการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา เป็นผู้ที่สามารถสร้างโอกาสและคุณค่าให้ตนเองและสังคม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและของโลก เป็นบุคคลที่ดำรงตนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรมและยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง รู้คุณค่าและรักชาติกำเนิด ร่วมมือรวมพลัง เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสถาบันอุดมศึกษาต้องนำวิชาศึกษาทั่วไปไปร่วมสร้างผลลัพธ์ในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความเก่งและความดีไปพร้อมๆกัน สามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อเชื่อมโยงกับชีวิตและวิถี

ความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบันและอนาคตโดย (1) คนเก่งต้องมีความรอบรู้อย่างกว้างขวางมีโลกทัศน์กว้างไกลเข้าใจและเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สังคม ศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ (2) คนเก่งต้องมีทักษะแสวงหาความรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (3) คนเก่งต้องมีทักษะการคิดแบบองค์รวม (4) คนเก่งต้องมีความฉลาดรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล (5) คนเก่งต้องใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (6) คนดีต้องมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งการนำหลักการของเศรษฐกิจหมุนเวียนมาร่วมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน (7) คนดีต้องมีความตระหนักและสำนึกในความเป็นไทย และ(8) คนดีต้องมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก ซึ่งทั้ง 8 ข้อดังกล่าวเสมือนเป็นตัวชี้วัดให้สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของวิชาศึกษาทั่วไปให้สนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและต้องจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่ทันสมัยเพื่อให้การผลิตคนเก่งและคนดีบรรลุผลตรงตามเจตนารมณ์และความต้องการของสังคมไทย สร้างบูรณาการในการบ่มเพาะให้เกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ป้อนสู่สถานประกอบการเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมสืบไป

ข้อเสนอแนะที่ต้องการฝากถึงผู้เกี่ยวข้องและมีหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาศึกษาทั่วไปคือ กระบวนการสร้างคนเก่งและคนดีของสังคมไทยต้องปรับเปลี่ยนบริบทการเรียนการสอนให้เน้นที่ผลลัพธ์ การศึกษาที่ต้องการ (Desired Outcomes of Education หรือ DOE) ที่ใช้เป็นกรอบในการจัดทำมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำสำหรับแต่ละระดับและประเภทการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยให้ (1) เป็นบุคคลผู้เรียนรู้ (Learner Person) เพื่อสร้างงานและคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ปรับตัว ชีดหยุ่น สามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงในโลกดิจิทัลและโลกอนาคตได้ มีความเป็นผู้นำมีความรู้ ความรอบรู้ด้านต่างๆ มีปัญญา รู้คิด สามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะต่างๆในการสร้างงานสัมมาอาชีพ ความมั่นคง และคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว (2) ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovative Co-creator) เพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนและสังคม สามารถร่วมแก้ปัญหาสังคม การบูรณาการข้ามศาสตร์ การสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อเพิ่มโอกาส และมูลค่าแก่ตนเอง สังคม และประเทศ และ(3) ผู้มีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) สร้างสันติสุข กล่าวต่อต้านการกระทำในสิ่งที่ผิด ให้คุณค่ากับความรู้ความสามารถเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ร่วมมือสร้างสรรค์การพัฒนาตนเองและสังคมที่ยั่งยืนขจัดความขัดแย้งและสร้างสันติสุขทั้งในสังคมไทยและประชาคมโลก จากผลลัพธ์การศึกษาที่ต้องการทั้ง 3 ด้านดังกล่าว ทำให้รายวิชาศึกษาทั่วไปที่จะต้องสร้างในอนาคตนอกจากจะสร้างคนเก่งและคนดีแล้ว จะต้องลงลึกถึงรายละเอียดของผลลัพธ์การศึกษาในแต่ละด้านเพื่อให้บรรลุผลในการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณค่าต่อสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

5. เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการบริหารเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย. (2557). รายงาน เรื่อง กรอบแนวคิดหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่สอดคล้องตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 (TQF : HEEd) สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/bhes/bhes4/WebHigherEducation/index/>.
- นันทน์ธร บรรจบปฐ. (2561). การพัฒนาหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง *เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558*. ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนพิเศษ 295 ง วันที่ 13 พฤศจิกายน 2558 สืบค้นจาก http://www.mua.go.th/users/bhes/front_home/criterion58/criterion_b58.PDF.
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง *มาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2561*. ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนพิเศษ 199 ง วันที่ 17 สิงหาคม 2561 สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/bhes/bhes2/STCurr/Standard%20of%20Higher%20Education-2018.PDF>.
- ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง *เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2565*. ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนพิเศษ 212 ง วันที่ 9 กันยายน 2565 สืบค้นจาก https://www.eqd.cmu.ac.th/CD2022/doc/rule_mua/announce/Diploma%20Program%20Criteria%2065.PDF.
- ประสาธน์ เจริญเฉลิม. (2563). *การออกแบบและพัฒนาหลักสูตร*. ขอนแก่น : คลังน่านาวิทยา.
- ปัทมาสน์ บุญทรง. (2555). *การจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปของหลักสูตรปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตามความคิดเห็นของนักศึกษา*. ปริญญาโท กศ.ม (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- Glynn, S. M., Aultman, L. P., & Owens, A. M. (2005). Motivation to learn in general education programs. *The Journal of General Education*, 54(2), 150-170.
- Lee, S. H., Wehmeyer, M. L., Palmer, S. B., Soukup, J. H., & Little, T. D. (2008). Self-determination and access to the general education curriculum. *The Journal of Special Education*, 42(2), 91-107.
- O'Banion, T. (2016). A brief history of general education. *Community College Journal of Research and Practice*, 40(4), 327-334.
-